

Intervju s pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova Višnjom Ljubičić za Informator, objavljeno 11.6.2014., broj 6288

INICIJATIVA ZA IZMJENE ZAKONA

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova djeluje u slučajevima zaštite prava posebno osjetljive društvene skupine građana. Riječ je o prihvaćanju i razmatranju pritužbi građana na povrede njihovih prava u slučajevima diskriminacije, rada i zapošljavanja, socijalne sigurnosti i sl.

O aktivnostima i uspjesima u izvršavanju obveza utvrđenih Zakonom o ravnopravnosti spolova, za naše čitatelje govori gospođa **VIŠNJA LJUBIČIĆ, dipl. iur., pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.**

***informator:** Gospođu Ljubičić, u prošloj godini primili ste 40% više pritužbi građanki i građana u odnosu na 2012. Institucija pravobraniteljice, u skladu s odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova, intervenira i pruža zaštitu osobama čija su prava diskriminacijom povrijeđena u doista posebno osjetljivim područjima. Recite na što se pritužbe najčešće odnose?*

Ljubičić: Kao i ranijih godina, instituciji Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova prituživale su se osobe s područja cijele Republike Hrvatske, najviše iz Grada Zagreba (44,9%), a zatim s područja Splitsko-dalmatinske županije (7,7%), Zagrebačke (7,5%), Primorsko-goranske (5,1%), Istarske (4,3%) te drugih županija. Razmatrali smo slučajeve koji su se većinom odnosili na žene – 69,3% slučajeva, zatim u manjem broju na muškarce – 21,4% slučajeva te na mješovite skupine (žena i muškaraca zajedno) – 9,3% slučajeva. Od 375 pritužbi **po oblicima diskriminacije** bilo je 86,4% slučajeva izravne diskriminacije, od kojih se na uznemiravanje i spolno uznemiravanje odnosilo 58 slučaja, a **na nasilje u obitelji 82 slučaja**; niti jedan slučaj neizravne diskriminacije te 13,6% slučajeva u kojima nije utvrđen niti jedan oblik diskriminacije niti svjedočenja o nejednakom postupanju. **Po osnovi diskriminacije**, 77,6% slučajeva bilo je temeljem spola, 5,3% temeljem spolne orijentacije, 1,9% temeljem bračnog statusa, 1,1% temeljem rodnog identiteta i izražavanja.

Najveći broj pritužbi odnosio se na socijalnu sigurnost, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja te osiguranja za slučaj nezaposlenosti (37,1%) i rad i radne uvjete; mogućnost obavljanja samostalne ili nesamostalne djelatnosti, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju te napredovanju; pristup svim vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te prekvalifikacije (23,7%). Dakle, mogli bismo reći da se najveći postotak pritužbi (60,8%) odnosi na područje rada i zapošljavanja. Slijede pravosuđe i uprava (7,2%), javno informiranje i mediji (6,3%), obrazovanje znanost i šport (3,5%) članstvo u sindikatima, organizacijama civilnog društva, političkim strankama te

pristup dobrima i uslugama (3,2%) i dr. 13,6% zaprimljenih pritužbi nije se odnosilo na diskriminaciju.

***informator:** Građanima ste dostupni i na lokalnoj razini što je svakako velika prednost. Kako je rad organiziran, je li broj zaposlenih dovoljan da udovolji potrebama, da pravovremeno i cjelovito odgovorite na primljene pritužbe?*

Ljubičić: Prilikom preuzimanja dužnosti uočila sam da je postotak pritužbi iz Grada Zagreba nerazmjerno velik u odnosu na druga područja u RH. Stoga sam u sklopu sudjelovanja u projektima vezanim uz položaj žena u ruralnim područjima, okruglih stolova u organizaciji tijela lokalne samouprave ili povjerenstava i odbora za ravnopravnost spolova na razini županija ili gradova i lokalnih organizacija civilnog društva, te zaista brojnih izvjava i intervjua za lokalne radio postaje, nastojala promovirati rad institucije, učiniti nas vidljivijima i približiti naše nadležnosti i postupanja svima u RH, a ne samo građanima i građankama Grada Zagreba.

Mali smo ured u usporedbi s nekim drugim institucijama i tijelima. Osim dva dužnosnika, u instituciji Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova radi osam stručnih savjetnika/ca, 4 muškaraca i 4 žene. Pokrivamo područja rada i zapošljavanja, obrazovanja, političke participacije, medija, pristupa robama i uslugama, obiteljskog nasilja i brojnih drugih. Provodimo i vlastita, neovisna istraživanja i analize rezultate kojih objavljujemo u našim izvješćima o radu koje podnosimo Hrvatskom saboru. Također radimo na dvogodišnjem Progress projektu, koji je podržala Europska komisija, o zastupljenosti žena i muškaraca na upravljačkim i rukovodećim pozicijama pod nazivom „Uklanjanje staklenog labirinta – jednakost prilika u pristupu pozicijama ekonomskog odlučivanja“. A tu su i druge aktivnosti poput zakonodavnih inicijativa i edukacija. Svatko tko pročita naše izvješće i detaljno opisane aktivnosti teško može zamisliti kako tako mali broj ljudi može to sve obaviti. Na pritužbama rade svi pravnici i pravnice, a moguća kašnjenja u postupanju ili odgovoru strankama događaju se u slučajevima kada čekamo očitovanja od pojedinaca/ki ili tijela na koja se stranke pritužuju. Zakonski rok je 30 dana, ali smo često u poziciji da pišemo požurnice.

***informator:** Tijekom prošle godine proveli ste i devet neovisnih istraživanja. Ona su se odnosila na posebno osjetljive društvene skupine. Do kakvih ste saznanja došli?*

Ljubičić: U 2013. smo samostalno proveli 9 neovisnih istraživanja i to iz područja pravosuđa „Istraživanje o kažnjenicama i njihovom statusu provedeno u kaznionici Požega“, pristupa uslugama „Istraživanje o odobravanju kredita trudnicama i mladim majkama na uzorku 29 banaka“, medija „Zastupljenost žena i muškaraca i tema vezanih uz ravnopravnost spolova u emisijama HTV-a“ i „Način izvještavanja o obiteljskom nasilju u medijima“, socijalne skrbi „Stručna mišljenja i prijedlozi centara za socijalnu skrb vezano uz odluku s kojim će roditeljem dijete nastaviti živjeti“ i „Ravnopravnost spolova na području roditeljske skrbi - postojeći

trendovi“, obrazovanja „Eksperimentalno provođenje Građanskog odgoja i obrazovanja u školskoj godini 2012./2013. iz rodne perspektive“ i „Rodni aspekt u udžbenicima prirode i društva, prirode i biologije za osnovne škole“ i reproduktivnog zdravlja „Istraživanje o tretmanu roditelja kod porođaja u rodilištima u Republici Hrvatskoj“.

Budući da se radi o obimnom materijalu iz različitih područja, teško je obuhvatiti sva saznanja do kojih smo došli, ali sva istraživanja dostupna su na našim službenim web stranicama www.prs.hr u sklopu izvješća za 2013. Spomenut ću stoga istraživanja vezana uz osjetljive društvene skupine koje se nešto rjeđe spominju.

U 2013. sam *obišla Kaznionicu i Odgojni zavod za žene u Požegi*¹ te sam razgledala uvjete i način smještaja kažnjena, ali i kažnjenika, razgovarala s pravosudnim osobljem, odgajateljicama i odgajateljima. Zatvorenicama smo podijelili upitnike na koje su odgovarale anonimno o okolnostima boravka u zatvoru. Analiza odgovora o kaznenim djelima zbog kojih služe kaznu pokazala je da najviše ima onih koje su počinile *kaznena djela* posjedovanja opojnih droga radi prodaje (čl.173.st.2.² - (19,5%), zatim kazneno djelo prijevare (17,5%) zlouporaba položaja i ovlasti, zlouporaba ovlasti u gospodarskom poslovanju (12,5%), ubojstvo (11,25 %), krađa (8,7%) zlouporaba položaja (7,5%), prometna nesreća (5%) te po jedan slučaj zapuštanja i zlostavljanja maloljetnika, pokušaja ubojstva, spolnog odnosa sa djetetom, ugrožavanja sigurnosti opće-opasnom radnjom, ucjene i utaje poreza. Iz rezultata istraživanja jasno se očitava da dvije vodeće skupine djela radi koje su kažnjavane žene čine imovinski delikti i zlouporaba opijata (posjedovanje i/ili preprodaja). Treću grupu, ali bitno malobrojniju, čine kaznena djela ubojstva i pokušaja ubojstva, s time što je zanimljivo napomenuti kako od 6 osoba kojima je izrečena zaštitna mjera liječenja od alkohola, 4 su počiniteljice kaznenog djela ubojstva (i ovaj podatak je dokaz tvrdnje da alkohol uzrokuje ogromnu društvenu štetu). Izrečene kazne su rasponu od 1-20 godina. Gotovo sve zatvorenice su uključene u rad (od njih 80 samo 4 ne rade), koji je plaćen, time što 30% plaće predstavlja štednju i zatvorenice ga ne mogu trošiti, već taj iznos dobivaju prilikom napuštanja kaznionice radi toga što su odslužile kaznu.

Navest ću zaključke još nekih istraživanja. *Istraživanje o stručnim mišljenjima i prijedlozima centara za socijalnu skrb vezano za roditeljsku skrb*, provedeno temeljem pribavljenih podataka 118 centara i podružnica centara za socijalnu skrb, pokazalo je da je majka kao podobniji roditelj po pitanju roditeljske skrbi bila predložena u ukupno 78,87% slučajeva dok je otac bio predložen u ukupno 15,33% slučajeva. U velikom broju slučajeva postoji sporazum roditelja po pitanju roditeljske skrbi, a koji sporazum su centri uvažili jer je isti bio u interesu djeteta.

Pored istraživanja o stručnim mišljenjima centara za socijalnu skrb vezano uz roditeljsku skrb, u 2013. smo proveli i istraživanje o sličnoj problematici *analizirajući i pravomoćne sudske odluke Općinskog građanskog suda u Zagrebu* u razdoblju od 01.10.-31.12.2012., u 151 predmetu.

¹ Obuhvaćaju Odjel za maloljetnice, poluotvoreni te zatvoreni odjel za kažnjene te zatvor i Kaznionicu za maloljetne osobe.

² Kazneni zakon, Narodne novine 110/97.

Utvrđili smo da u samo 4 slučajeve nije bio postignut sporazum roditelja po pitanju roditeljske skrbi. Iako je u analiziranom razdoblju sud u 17,75% slučajeva presudio da dijete nastavi živjeti sa ocem, a u 78,5% slučajeva s majkom, treba imati u vidu činjenicu da su se roditelji u gotovo svim slučajevima sporazumjeli o navedenom (bilo odmah na početku ili tijekom postupka).

Što se tiče istraživanja u *području medijske zastupljenosti žena i muškaraca* i načina njihovog prikazivanja, proveli smo dva istraživanja. Tromjesečno istraživanje o zastupljenosti žena i muškaraca i tema vezanih uz ravnopravnost spolova u emisijama HTV-a pokazalo je da su žene dvostruko manje od muškaraca zastupljene kao gošće u studiju, da je najmanja razlika zastupljenosti žena i muškaraca kada se radi o predstavnicima/cama organizacija civilnog društva, a da u snimljenim priložima pet puta više muškaraca nego žena govore kao predstavnici/e Vlade, Sabora ili JLPRS-a. Od ukupno 495 teme, uz ravnopravnost spolova bile su vezane 34 teme ili 6,86%.

Istraživanje o načinima medijskog izvještavanja o obiteljskom nasilju, provedeno u razdoblju od dva i pol mjeseca, pokazalo je napredak vezan za rodnu osjetljivost, ali da, nažalost, još uvijek postoje senzacionalistički naslovi i tekstovi u kojima se koriste neprimjereni izrazi ili se otkrivaju detalji koji za žrtvu mogu biti izuzetno traumatični. U izvještavanju o obiteljskom nasilju nad muškarcima koriste se izrazi koji omalovažavaju ozbiljnost kaznenih djela. Jedan dio tekstova i dalje obiteljsko nasilje pa čak i brutalne fizičke napade, koji rezultiraju smrću žrtve, dovodi u kontekst ljubavi koja je krenula po zlu ili ljubomore. Novinari/ke koji izvještavaju o silovanjima trebali bi proći posebnu edukaciju kroz koju bi se pobliže upoznali s problematikom silovanja, kako bi osvijestili/e da se prvenstveno radi o dominaciji i kontroli, a ne seksualnosti, pogotovo ne zdravoj seksualnosti koja je zbog alkohola ili neobuzdane zabave pošla po krivu. Čitanjem pojedinih komentara na forumima, Facebook-u ili ispod članaka Internet portala lako se uočava kako nasilje na društvenim mrežama u velikom broju slučajeva ima rodni predznak, odnosno da su žene često žrtve vrijeđanja, govora mržnje i javnog sramoćenja.

Spolni stereotipi i seksizam i dalje su prisutni u medijima te ih je sve teže osvijestiti i o njima osvještavati jer nisu uvijek očiti i često se čine posve „bezazlenima“. Žene i žensko tijelo ne mogu biti roba kojom se „trguje“ kako bi se povećao profit ili posjećenost medijskih sadržaja. Inače, mediji sustavno prate i izvještavaju o zakonodavnim inicijativama, aktivnostima organizacija civilnog društva koje se bave promocijom i zaštitom prava LGBT osoba.

U području obrazovanja proveli smo istraživanje o eksperimentalnom provođenju građanskog odgoja i obrazovanja u šk.god. 2012./2013. iz rodne perspektive, odnosno koliko su obrađivane teme diskriminacije temeljem spola, bračnog i obiteljskog statusa, rodnog identiteta i rodnog izražavanja te spolne orijentacije. Kao najveći problem ističe se podatak od 38% nastavnika/ca u osnovnim i 52% u srednjim školama koji su se izjasnili da smatraju da nisu bili dovoljno dobro pripremljeni za izvođenje nastave građanskog odgoja i obrazovanja (premda je većina prošla stručno usavršavanje). No unatoč nedovoljnoj pripremljenosti, oko 2/3 nastavnika/ca se izjasnilo

da je bilo pretežno zadovoljno izvedbom nastave Građanskog odgoja i obrazovanja u šk.god. 2012./2013. što je u svakom slučaju pozitivan indikator. Spol kao diskriminacijska osnova predstavlja najmanju poteškoću za obrađivanje u nastavi većini nastavnika/ca, dok se s druge strane, za obrađivanje rodnog identiteta i rodnog izražavanja, kompetentnim smatra vrlo mali postotak njih.

informator: *Uz brojne prepreke, pisane prijedloge i upozorenja, učinili ste i značajan iskorak. Naime, pokrenuli ste inicijativu za izmjene odredaba u tri važeća zakona. O kojim je zakonima riječ i koje ste izmjene predložili?*

Da, pokrenuli smo inicijativu za izmjenu odredaba Zakona o vatrogastvu, Zakona o porezu na dohodak i Zakona o porezu na promet nekretnina.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o vatrogastvu, propisuje kako će prednost pri prijemu u radni odnos profesionalnog vatrogasca pod istim uvjetima imati osoba koja je odslužila vojni rok. Navedena odredba u tom dijelu u suprotnosti je sa Zakonom o ravnopravnosti spolova koji je organski zakon, ali i sa čl.23. Ustava Republike Hrvatske jer je u Zakonu o obrani vidljivo kako obvezi služenja vojnog roka podliježu samo muškarci. Sukladno navedenom, i sporna odredba čl.21.st.3. Zakona o vatrogastvu, a koja prednost pri prijemu u radni odnos profesionalnog vatrogasca pod istim uvjetima daje osobi koja je odslužila vojni rok, ustvari tu prednost u praksi daje samo i isključivo muškarcima, ali ne i ženama koje nisu vojne obveznice. Stoga sam smatrala kako sporna odredba čl.21.st.3. Zakona o vatrogastvu pogoduje i daljnjem perpetuiranju spolnih stereotipa u društvu.

Što se tiče druga dva zakona, zaprimila sam pritužbe koje su se odnosile na nejednak tretman izvanbračnih partnera u odnosu na bračne pri primjeni Zakona o porezu na dohodak i Zakona o porezu na promet nekretnina budući da zakonski tekst ne sadrži odredbu kojom bi se izvanbračna zajednica izjednačavala sa bračnom. Kako je izvanbračna zajednica ustavom zaštićena kategorija, izvanbračni partneri ne bi smjeli biti diskriminirani u odnosu na bračne. Stoga sam temeljem ovlaštenja iz čl.24.st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova, predložila izmjene i dopune Zakona o porezu na dohodak i Zakona o porezu na promet nekretnina da se na jednaki način i pod jednakim uvjetima primjenjuje i na izvanbračnog partnera/icu.

informator: *Saboru ste nedavno podnijeli iscrpno izvješće o svom radu kao i odgovarajuće prijedloge. Kakve su reakcije Sabora, dakako i Vlade Republike Hrvatske?*

Vlada RH dostavila je Hrvatskom saboru svoje primjedbe na naše Izvješće o radu za 2013. Primjedbe smo razmotrili i imamo čvrste argumente kojima ćemo ukazati na točnost navoda u našem Izvješću.

Saborski odbori tek trebaju raspravljati o Izvješću za 2013. Uvršteni smo u dnevni red Hrvatskog sabora prije ljetne stanke, ali ne znamo kada ćemo točno biti u prilici predstaviti Izvješće na plenarnoj sjednici. Mi smo svoj posao praćenja provedbe Zakona o ravnopravnosti spolova te drugih dokumenata koji se odnose na ravnopravnost spolova odradili te ostaje za vidjeti kako će se zastupnici i zastupnice izjasniti, kako o radu Pravobraniteljice, tako i o ostvarenju načela ravnopravnosti spolova kao ustavne vrijednosti.

Za informator razgovarao Božidar Majić